

Nedžad Bašić

**NOVA FAZA BOSANSKE KRIZE:
NASTAVAK RATNIH STRATEGIJA****A NEW PHASE OF THE BOSNIAN CRISIS:
CONTINUATION OF WAR STRATEGIES*****Sažetak***

Pitanje rata u Bosni i Hercegovini pored moralnog aspekta (masovna egzekucija stanovništva i etničko čišćenje), koji je dakako najviše potresao međunarodnu zajednicu, imalo je u svojoj pozadini veliki politički naboj, koji nije kreiran isključivo od unutarnjih participanata balkanskog sukoba. Odnosi između Evropske unije i Sjedinjenih Američkih Država, odnosi između samih država članica EU, kao i odnosi između Zapada i islama, snažno su se reflektirali na ratna i poratna zbivanja u Bosni i Hercegovini. Refleksija tih interesa osjeća se i u poratnom periodu i snažno utječe na zbivanja na Balkanu, a posebno u Bosni i Hercegovini. Pitanje definitivnog rješavanja bosanske krize, odakle se generira i balkanska kriza, suštinski je vezano za rješavanje odnosa između ta tri velika gravitaciona centra koja direktno utječu na zbivanja u ovom području. Ovaj tekst apostrofira značaj vanjskog utjecaja na zbivanja u Bosni i Hercegovini, čime se demonstrira nemogućnost definitivnog rješavanja historijski uvjetovanih konflikata na području Balkana bez uključivanja Bosne i Hercegovine u evropske integracione procese. S uključivanjem Bosne i Hercegovine u evropske integracione procese stubokom se mijenja balkanski sigurnosni kompleks, a time se znatno mijenja i utjecaj i značaj vanjskih faktora na unutarnje procese na Balkanu, dakako i u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: nacionalizam, ideologija, religija, historija, samoodređenje naroda, secesija, Srbija, Hrvatska, islam, pravoslavlje, katoličanstvo, Bosanski Muslimani, integracija

Summary

The issue of war in Bosnia and Herzegovina, apart from the moral aspect (mass execution of population and ethnic cleansing), which has certainly shocked the International Community the most, had an enormous political charge in its background, which was not exclusively created by the internal participants of the Balkan conflict. Relations between the EU and the USA, relations between the EU member states themselves, as well as relations between the West and Islam, have had a strong impact on the war and post-war events in Bosnia and Herzegovina. The effect of those interests is being felt even in the post-war period and it strongly influences events in the Balkans, especially in Bosnia and Herzegovina. The issue of the final resolution of the Bosnian crisis, which also generates the Balkan crisis, is in essence, linked to the resolution of relations between the three centers of gravity, which directly influence events in this region. This text highlights the importance of external influence on events in Bosnia and Herzegovina, which demonstrates the inability of a definite solution for the historically-conditioned conflicts in the Balkan region, without making Bosnia and Herzegovina a part of European integration processes. With the accession of Bosnia and Herzegovina to European integration processes, the Balkan security complex will be fundamentally changed, which will also significantly change the influence and importance of external factors on internal processes in the Balkans, including Bosnia and Herzegovina.

Key words: nationalism, ideology, religion, history, self-determination of peoples, secession, Serbia, Croatia, Islam, Orthodox Christianity, Catholicism, Bosnian Muslims, integration

1. Od pravnog ka političkom konfliktu

1. Od pravnog ka moralnom pitanju

Raspad bivše Jugoslavije i ratni sukobi na području ove bivše socijalističke i nesvrstane zemlje otvorili su niz političkih, pravnih i moralnih pitanja na koja međunarodna zajednica, koja se nakon raspada socijalizma našla u novim okolnostima, nije uspjela odgovoriti na adekvatan način.¹

U prvoj fazi raspada Jugoslavije u prvi plan su bila istaknuta pitanja unutarnjeg ustavnopravnog karaktera (pitanje nadležnosti federacije i republika) i razvoja demokratije u ovoj zemlji. Daljnjim razvojem krize ova pitanja su sve više dobijala naznake pitanja međunarodnopravnog karaktera (pitanje prava naroda na samoopredjeljenje,² pitanja nepovredivosti državnih granica,³ pitanje zaštite manjinskih naroda i prava čovjeka...⁴). S proširenjem sukoba na

¹ Susan L. Woodward, (1996), "Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution After the Cold War", Washington, DC, The Brooking Institution.

² In Article 1 of both Conventions the International Convention on Economic, Social and Cultural Rights and the International Convention on Civil and Political Rights has stated that all peoples have the right to self-determination. By virtue of the right they freely determine their political status and freely pursue their economic, social, and cultural development. see more in: W. Fuatey-Kodjoe, "Self-determination", in O. Schachter and C.C. Joyner (eds. 1994), "United Nations Legal Order", Vol. I, at p. 385. J. Brownlie, "The Rights of Peoples in Modern International Law", in J. Crawford (ed), "The Rights of Peoples", Clarendon Press, Oxford, 1988, pp.1-16; Ruth Lapidoth, "Sovereignty in Transition", Journal of International Affairs, Winter 1992, 45. no. 2, pp. 325-346.

³ In the U.N. General Assembly Declaration of 1970 on Friendly Relations has been stated: "Nothing in the foregoing paragraphs shall be construed as authorising or encouraging any action which would dismember or impair, totally or in part, the territorial integrity or political unity of sovereign and independent States conducting themselves in compliance with the principle of equal rights and self-determination of peoples as described above and thus possessed of government representing the whole people belonging to the territory without distinction as to race, creed or colour. Every State shall refrain from any action aimed at the partial or total disruption of the national unity and territorial integrity of any other State or country." (Resolution 2625 (XXV), October 24, 1970).

⁴ Adam Roberts, "Humanitarian war: military intervention and human rights", International Affairs 69, 3 (1993) pp. 429-449; Stephen J. Salarz & Michael

područje Bosne i Hercegovine, gdje je izvršena masovna egzekucija civilnog stanovništva, kojem međunarodna zajednica u prvoj fazi rata, zbog suštinskog nerazumijevanja balkanskog konflikta, nije priznala pravo na samoodbranu, pitanje rata na Balkanu sve više dobija naznake globalnog pravnog i moralnog pitanja. Stravični ratni zločini počinjeni u Bosni, u kojima nisu bila pošteđena ni djeca, doveli su do najdubljeg moralnog pada međunarodne zajednice u njenoj novijoj historiji, što je otvorilo pitanje novog pravnog i moralnog kodeksa međunarodne zajednice.⁵

U uvjetima kada je međunarodni pravni i moralni sistem bio na samoj ivici sloma, sukob u Bosni i Hercegovini postaje prvo-razredno svjetsko političko pitanje čije rješenje implicira nužnost razmatranja brojnih političkih i pravnih pitanja od čijeg rješenja umnogome zavisi i mogućnost uspostavljanja trajnog mira u ovoj neuralgičnoj regiji Evrope.⁶

2. Politička dimenzija konflikta u Bosni i Hercegovini **2. Religija kao nova politička snaga**

Suvremene međunarodne političke odnose danas određuju tri globalna procesa: proces tehnološkog determinizma, političkog

E. O'Hanlon, "Humanitarian Intervention: When Is Force Justified?", *The Washington Quarterly*, Autumn 1997, pp 3-44; Richard Falk, "The Haiti Intervention: A Dangerous World Order Precedent for the United Nations", *Harvard International Law Journal*, Vol. 36, 1995, pp 341-358; M.E. O'Connell, "Commentary on International Law: Continuing Limits on UN Intervention in Civil War", 67 *IND, L.J.*(1992), 903; N. Rosenau (ed), *International Aspects of Civil Strife*, Princeton University Press, 1964; Tom J. Fisher, *The Regulation of Foreign Intervention in Civil Armed Conflict*, Hague Academy of International Law, 1974, pp 367-402; J.A. Gallant, *Humanitarian Intervention and Security Council Resolution 688: A Reappraisal in Light of a Changing World Order*, *Am.U.J. Int'l Pol'y* 881 at 890 (1992); J. Delbruck, *Commentary on International Law: A Fresh Look at Humanitarian Intervention Under the Authority of the United Nations*, 67 *IND. L.J.* 887, 889 (1992).

⁵ Richard H. Ulman (ed. 1996), "The World and Yugoslavia's Wars".

⁶ Marc Weller, *Current Developments: The International Response to the Dissolution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia*, 86 *Am Int'l L.* 569, 576 (1992).

dezintegracionizma i vjerskog ekspanzionizma. Svi ovi procesi uvjetovani su jedan drugim i u svom interakcijskom djelovanju oni čine jednu novu supstancu međunarodnih ekonomskih i političkih odnosa iz koje izrasta jedan novi koncept političkog uređenja svijeta koji se s pravom može nazvati **novi međunarodni poredak**.⁷ Međutim, u tom novom međunarodnom poretku djeluju različite zakonitosti iz kojih proistječu i različiti, često dijametralno suprotni procesi.

U tehnološki visokorazvijenim zemljama proces političke integracije uvjetovan je prije svega dosegnutim stupnjem tehnološkog razvoja, gdje se koncept razvoja pomjera u sferu djelovanja novih faktora proizvodnje, a prije svega u sferu znanstveno-tehnološkog, organizacionog, informacionog, komunikacijskog i obrazovnog kompleksa..., što ima za posljedicu pomjeranja koordinata razvoja u sferu globalne integracije.⁸

Na drugoj strani, raspadom socijalizma kao svjetskog sistema nastale su nove države koje se uslijed niskog stupnja tehnološkog razvoja jednostavno nisu mogle integrirati u novi koncept svjetske privrede na ovim determinantama. Pojavila se potreba za novim oblikom integracije ovih zemalja. U odsustvu teorijskog koncepta koji bi mogao ponuditi novi temelj integracije, religija i nacionalizam su iskoristili taj vakuum i nametnuli se kao novi temelj integracije u većini ovih zemalja. Manje ili više otvoreno, religija postaje jedan od prvorazrednih političkih faktora u tim zemljama. Političke preokupacije usmjerene su ka uspostavljanju novih integracionih prostora u kojima pravoslavlje, katolicizam i islam, kao novi širi integracioni faktori, preuzimaju ulogu ideološko-političke koncepcije novih integracionih procesa, što će za posljedicu imati izbijanje brojnih sukoba tamo gdje se ove religije međusobno dotiču. Supsti-

⁷ Kathryn S. Eliot, "The New World Order and the Right of Self-Defence in the United Nations Charter", *Hastings Int'l & Comp. L. Rev.*, vol. 15, 1991, pp 55-81; Thomas D. Grant, "Territorial Status, Recognition, and Statehood", *Stanford Journal of International Law*, vol. 33, no. 1, 1997, pp 305-34; C. Schreuer, "The Wining of the Sovereign State: Towards a New Paradigm for International Law", *EJIL*, (1993), pp. 447-471.

⁸ Vidjeti više u: Jessica T. Mathews, *Power Shift*, *Foreign Affairs*, January/February, 1997.

tucija ideološko-političkog koncepta integracije konceptom vjersko-nacionalne integracije otvorit će niz kvalitetno novih pitanja i sukoba i u području Balkana.⁹

U okviru ovih globalnih trendova Bosna je s jedne strane ostala van interesnih sfera tehnološkog determinizma, dakako i mogućnosti integracije u evropske integracione procese, što rezultira izostankom nekog značajnijeg interesa Evropske zajednice za njen status.¹⁰ S druge strane, bila je izložena snažnom pritisku pravoslavlja u cilju njenog uključivanja u njegove nove integracione sfere, na što se kao reakcija javio i moćan pritisak katoličanstva, koje je također iskazalo isto tako visok stupanj zainteresiranosti za stvaranje svojih integracionih sfera na ovim prostorima. Bosna i Hercegovina se našla pritiješnjena između dva snažna vjersko-politička bloka koji su iskazivali visok stupanj netrpeljivosti prema ovoj državi, što će prerasti u njihov vojno-politički savez i agresiju prema Bosni i Hercegovini. U takvoj situaciji, bez oružja i bez mogućnosti sklapanja saveza s bilo kojom stranom, bosanska vlada, predominantno muslimanska, instinktivno se počinje okretati ka islamskim zemljama tražeći od njih pomoć i garanciju za svoj opstanak na ovim prostorima.

Na ove zahtjeve režimi islamskih zemalja nisu odmah reagirali. Reagiranje će uslijediti tek na optužbe političke opozicije u ovim zemljama da ovi režimi nisu dovoljno zainteresirani za sudbinu muslimana u Bosni, što je predstavljalo ozbiljnu opasnost za njihov legitimitet kao islamskih režima. Pod pritiskom ove opasnosti režimi islamskih zemalja počinju vršiti pritisak na zapadne sile, prije svega na SAD, u cilju zaštite muslimanskog stanovništva u Bosni. Time zapravo pitanje Bosne izrasta u jednu od veoma značajnih determinanti unutarnje politike većine islamskih zemalja i njihovog političkog odnosa prema Zapadu.¹¹

⁹ Paul Mojzes (1994), "Yugoslavian Inferno: Ethnoreligious Warfare in the Balkans", The Continuum Publishing Company, New York.

¹⁰ F. Stephen Larrabee, *Western Strategies Toward the Former Yugoslavia*, RAND, P-7878 Santa Monica, 1994, pp 118.

¹¹ "Despite their moderate stance, however, the Saudis can't avoid pledging support to an Islamic cause. One reason is pressure from Islamic revival move-

Istovremeno, bosansko pitanje izrasta u veoma značajnu determinantu ruske unutarnje i vanjske politike. Nastojeći spriječiti unutarnju demokratizaciju zemlje i približavanje Rusije Zapadu, politička opozicija okrivljuje vlasti da ne štite u dovoljnoj mjeri interese pravoslavlja na Balkanu, nastojeći na tim temeljima izazvati konfrontaciju između Pravoslavne crkve i države.¹²

Sve više raste i pritisak javnog mnijenja u zapadnim zemljama na njihove vlade da se prekine agonija i masovna egzekucija civilnog stanovništva u bosanskom konfliktu, čime bosansko pitanje izrasta u veoma značajno pitanje političke aktivnosti zapadne diplomatije.¹³

ment. Especially after the fall of the Soviet-backed government in Kabul in early 1991, discontent among volunteers and fighters returned from Afganistan was an increasingly serious political issue. That December in Algeria, this group was driving force behind Islamic fundamentalists' victory in parliamentary elections. A rising Islamic revivalism in the Middle East and worldwide cannot help but affect Saudi Arabia, and in a worst-case scenario the ruling dynasty could fall. The Saudis therefore employ moderate Islamic revivalism against the threat from a radical one, and policy on the Bosnian question is one of the best examples of this strategy at work". (Tetsuya Sahara, "The Islamic World and the Bosnian Crisis", *Current History*, November 1994, p 387).

¹² Suzanne Crow, *Soviet Reaction to the Crisis in Yugoslavia*, Report on the USSR, Vol. 3, no. 31 (August 2, 1991).

¹³ „The contradictory diplomatic positions of the United States and Germany, unintentionally led to the outbreak of fighting. Within Europe, an initially unified position on how to respond to Yugoslavia's crisis began to unravel shortly after the Croatian and Slovenian declarations of independence. Partly because of Bonn's tilt toward Zagreb, Germany argued that recognizing Croatia and Slovenia's independence was a way to bring the end to the fighting. Germany formally proposed recognition of Slovenia and Croatia at the European Community Council of Foreign Ministers meeting of July 4, 1991. The community initially reject the suggestion and Paris led the opposition to the to the recognition option... While Washington de-emphasized ethnic separatism, Germany acknowledge ethnic division within the country. The United States sought to resolve ethnic differences through the maintenance of Yugoslavia's territorial integrity and political unity.... Washington's advocacy of Belgrade and Bonn's endorsement of Zagreb was a dance of a diplomats that created diplomatic deadlock... Meanwhile, on December 16, 1991, Bonn announced that it would recognized Croatia but not former Yugoslav Republic of Macedonia, thus once again dividing Yugoslavia along religious and ethnic lines. As division proceeded, the Western reaction was one of confusion, misunderstanding and rivalry... The clash between

3. Međunarodnopravni aspekt konflikta
3. Sukob principa samoodređenja naroda
i principa teritorijalnog integriteta države

Centralno pravno pitanje bosanskog konflikta fokusirano je na međunarodnopravnom pitanju odnosa između principa teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine i principa prava na samoodređenje bosanskih Srba i bosanskih Hrvata. Etničke grupe bosanskih Srba i bosanskih Hrvata, koje su bile u međusobnom oružanom konfliktu, tražile su odvajanje od Bosne i Hercegovine i pripajanje teritorija ove suverene države drugim državama: Saveznoj republici Jugoslaviji i Republici Hrvatskoj. Treća etnička grupa u Bosni i Hercegovini, Bošnjaci, tražila je zaštitu teritorijalnog integriteta Republike Bosne i Hercegovine.

Kako najraširenije shvaćanje prava naroda na samoodređenje podrazumijeva i pravo na secesiju, što predstavlja direktnu prijetnju teritorijalnom integritetu države, kao principu međunarodnog prava, konflikt između bosanskih Srba i bosanskih Hrvata, na jednoj strani, i vlade Bosne i Hercegovine, na drugoj strani, dobija oblik međunarodnopravnog konflikta u kojem se svaka od sukobljenih strana može koristiti međunarodnim pravom kao pravnom osnovom za legalizaciju svojih zahtjeva: priznanje prava na secesiju i priznanje prava na zaštitu teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine kao suverene države.¹⁴

U isto vrijeme dvije strane države (SR Jugoslavija i Hrvatska), koje su također bile u međusobnom konfliktu, direktno se miješaju u unutarnje nadležnosti Bosne i Hercegovine, vojno i politički podržavaju secesiju bosanskih Srba i bosanskih Hrvata, iskazujući time direktne teritorijalne aspiracije ka Bosni i Hercegovini i namjeru potpune eliminacije ove suverene države.

Serbia and Croatia was colored with religious overtones. Orthodox Russia backed Orthodox Serbia, Germany with its large Catholic population supported Catholic Croatia. Muslim states outside the Balkans sided with the Bosnian Muslim government in Sarajevo.” (Raymond Tanter and John Psarouthakis, *Balancing in the Balkans*, St. Martin’s Press, New York p 22-23.

¹⁴ R. Lapidoh, “Sovereignty in Transition”, *Journal of International Affairs*, Winter 1992, no. 2.

Kako su obje ove države, koje su označene kao agresori na Bosnu i Hercegovinu, u međusobnom konfliktu, situacija postaje i politički i pravno još kompliciranija. U takvoj situaciji međunarodna zajednica je bila suočena s kompleksnim političkim i pravnim pitanjem: kako međunarodni pravni i politički sistem treba odgovoriti na ovaj izazov?

3. Hrvatska skrivena prevara **3. Nastavljanje rata u Bosni**

Od samog početka ratnog sukoba u Bosni i Hercegovini bile su iskristalizirane tri strane u sukobu. U prvoj fazi sukoba vlada BiH se nalazila u nekoj vrsti vojnog i političkog savezništvu s Hrvatskom. Međutim, ova koalicija se ubrzo potpuno raspala, tako da možemo govoriti o tri sasvim jasno odvojena participanta sa zasebnim strategijama i ciljevima.

Bosanski Srbi su uživali otvorenu vojnu i političku podršku Srbije. Zbog otvorene kooperacije između Srbije i bosanskih Srba možemo govoriti o srpskoj koaliciji (u daljem tekstu: srpska strana) kao jednom od participanata u ovom konfliktu.

Kako je vojna i politička strategija bosanskih Hrvata bila direktno zavisna od vojne i političke pomoći Hrvatske, možemo govoriti o hrvatskoj koaliciji (u daljem tekstu: hrvatska strana) kao drugom participantu u konfliktu.

Vlada Bosne i Hercegovine (predominantno muslimanska), kao treća participirajuća strana u sukobu (u daljem tekstu: vlada BiH), našla se usamljena i stiješnjena između dva veoma snažna vojna i politička bloka koja su inklinirala ka eliminaciji Bosne i Hercegovine kao nezavisne države.

S odvojenim i jasno profiliranim ciljevima rata, sve tri strane bosanske krize bili su suočene s tri moguće alternative:

Prva alternativa (q1) bila je nastavljanje sukoba ako se ne prihvati neko od rješenja sukoba od strane participanata u konfliktu. Ova solucija najviše je odgovarala srpskoj strani u sukobu, koja je raspolagala najvećim kapacitetom vojne moći i imala podršku Srbije. Preferiranje ove alternative od srpske strane bilo je uvjetovano i razvojem situacije u Hrvatskoj, gdje je bila formirana tzv. Srpska autonomna oblast Krajina (SAO Krajina) čiji je opstanak umnogome

zavisio od teritorijalne dezintegracije Bosne i Hercegovine (vidjeti zašto je SAO Krajina u Hrvatskoj zavisila od eliminacije Bosne i Hercegovine: ekonomski, vojno, psihološki, politički).

Nastavljanje oružanog konflikta pojavljuje se kao prihvatljiva alternativa i za vladu BiH u cilju očuvanja teritorijalnog integriteta ove, sad već međunarodno priznate, suverene države. I jedna i druga strana računale su da će izaći kao pobjednici u slučaju da se opredijele za ovu opciju rješavanja bosanske krize.

Druga alternativa (q2) bila je unutarnja etnička podjela Bosne i Hercegovine duž novih linija unutarnjeg etničkog razgraničenja i priznavanje rezultata nastalih etničkim čišćenjem, uz prekid vojnih operacija. Ova alternativa najviše je odgovarala hrvatskoj strani, koja nije posjedovala dovoljno vojne moći da nastavi sukob s armijom vlade BiH, kao i zbog otvorenog zahtjeva hrvatskih Srba za pripajanjem hrvatskog teritorija, tzv. SAO Krajine, Srbiji. Veliki utjecaj na izbor ove strategije od strane hrvatske koalicije imala je i sve izraženija kritika Hrvatske od strane zapadnih zemalja zbog njenog sve otvorenijeg vojnog i političkog miješanja u sukob u Bosni i Hercegovini.

Treća alternativa (q3) bila je reintegracija Bosne i Hercegovine na principima građanskog demokratskog društva, s poštivanjem općih prava i sloboda čovjeka i punog političkog i kulturnog identiteta svih etničkih grupa u Bosni i Hercegovini. Ova alternativa najviše je odgovarala interesima vlade BiH (vidjeti program SDA, centralne vlade).

Ove tri alternative možemo označiti kao tri opcije koje su stajale na raspolaganju svakoj od strana u sukobu.

q1: nastavljanje oružanog sukoba;

q2: etnička podjela Bosne i Hercegovine;

q3: reintegracije Bosne i Hercegovine.

S obzirom na unutarnju političku i vojnu situaciju u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Srbiji, kao i na reagiranje međunarodne zajednice na sukob na području bivše Jugoslavije,¹⁵ moguće je kreirati preferencijalni poredak za sve tri strane u sukobu kako slijedi:

¹⁵ Marc Weller, *Current Developments: The International Response to the Dissolution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia*, 86 *Am Int'l L.* 569, 576 (1992).

- (1) Preferencijalni poredak srpske strane: (q1,q2,q3);
- (2) Preferencijalni poredak hrvatske strane: (q2,q3,q1);
- (3) Preferencijalni poredak vlade BiH: (q3,q1,q2).

Za srpsku stranu najpoželjnija opcija je bila nastavljanje sukoba (q1), koja joj je otvarala perspektivu definitivne eliminacije Bosne i Hercegovine kao nezavisne države i pripajanje svih tzv. srpskih zemalja Srbiji, što je bio njen strateški cilj. Ova alternativa bila je najsigurnija garancija opstanaka SAO Krajine u Hrvatskoj, koja se mogla realizirati jedino ostvarivanjem koncepcije tzv. Velike Srbije. Prihvatljivost ove strategije bila je određena prije svega historijskim ciljevima srpskog nacionalnog programa (vidjeti ideje srpskog nacionalnog programa), vojnom nadmoći, kojom je srpska koalicija raspolagala u prvoj fazi rata (vidjeti podatke u Timesu), kao i nerazumijevanjem međunarodne zajednice o tome šta se zapravo dešava u Bosni i Hercegovini.

Sljedeća najpoželjnija opcija za srpsku stranu u sukobu bila je unutarnja etnička podjela Bosne i Hercegovine (q2). Ova opcija podrazumijevala je priznanje rezultata etničkog čišćenja koje je srpska strana ostvarila u toku rata, čime su bile priznate nove granice etničkog razgraničenja strana u konfliktu, što je srpskoj strani donosilo stanovite teritorijalne prednosti. Istovremeno, ova opcija, imajući u vidu da je Bosna i Hercegovina faktički već bila teritorijalno podijeljena između Srbije i Hrvatske, u prvoj fazi oružanog sukoba (vidjeti procentualnu podjelu teritorija između strana u konfliktu u prvoj fazi rata), nije isključivala mogućnost realizacije strateškog cilja – stvaranja tzv. Velike Srbije.

Najmanje poželjna alternativa za srpsku stranu svakako je bila strategija teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine kao građanske, multietničke zajednice (q3). Ova varijanta isključivala je mogućnost etničke podjele Bosne i Hercegovine i priznanje etničkih granica, koje su bile ostvarene putem sile. Posebno je bilo nepovoljno za srpsku stranu, u ovoj koncepciji, poništavanje rezultata etničkog čišćenja u Bosni i Hercegovini i povratak izbjeglica, čime bi se eliminirali rezultati agresije na BiH, a time bi se i sam rat učinio neopravdanim s aspekta ostvarivanja srpskih nacionalnih interesa. To je moglo prouzročiti velike unutarnje političke potrese u samoj Srbiji (vidjeti otpor opozicije i SPC-a u Srbiji ostvarivanju ove alternative).

Za hrvatsku stranu, u njenom preferencijalnom poretku, etnička podjela Bosne i Hercegovine duž novopovučениh linija etničkog razgraničenja (q2) pojavljuje se kao najpoželjnija opcija u datom momentu. Ova strategija je uključivala priznavanje rezultata etničkog čišćenja i uspostavljanje novih unutarnjih etničkih razgraničenja, čime su Hrvati u Bosni i Hercegovini uspostavljali lokalnu političku kontrolu na mnogo širim područjima od onih na kojima su predstavljali apsolutnu većinu stanovništva prije izbijanja sukoba (vidjeti odnos hrvatskog stanovništva na kontroliranim teritorijama u BiH od strane HVO-a, Vance-Owenov plan i etnička podjela BiH). Usto, priznavanje Bosne i Hercegovine kao zajednice triju konstitutivnih naroda otvaralo je mogućnost kasnijeg isticanja zahtjeva za otcjepljenjem na principu samoodređenja naroda, pri čemu se moglo računati i na podršku nekih međunarodnih činilaca (vidjeti stvaranje zasebnih i etnički očišćenih organa vlasti na etničkim teritorijama).

Međutim, hrvatska strana u sukobu, kao i srpska, suštinski je inklinirala ka eliminaciji Bosne i Hercegovine kao suverene države i pripajanju tzv. Herceg-Bosne Hrvatskoj, što je i davalo najviše izgleda za realizaciju krajnjeg nacionalnog interesa Hrvatske: stvaranje tzv. Velike Hrvatske. Takvoj politici najviše je odgovarao preferencijalni poredak identičan s preferencijalnim poretkom srpske strane u sukobu: q1, q2, q3.

Međutim, imajući u vidu unutarnju i međunarodnu političku situaciju, insistiranjem na ovom preferencijalnom poretku hrvatska strana se mogla naći u veoma teškoj političkoj i pravnoj situaciji. Insistiranje na teritorijalnoj dezintegraciji BiH kao suverene države moglo se pojaviti kao osnova za legalizaciju zahtjeva Srba u Hrvatskoj koji su tražili teritorijalnu dezintegraciju Hrvatske i pripajanje tzv. SAO Krajine Srbiji. Zahtjev Hrvata za teritorijalnom dezintegracijom mogao se sasvim izgledno pojaviti kao osnov za uvođenje međunarodnih sankcija prema Hrvatskoj.

Zbog toga je hrvatska strana bila prisiljena prihvatiti opciju unutarnje etničke podjele Bosne i Hercegovine kao svoju najpoželjniju alternativu za rješenje bosanske krize, u tom momentu. Kako ova promjena preferencijalnog poretka hrvatske strane u sukobu nije bila notificirana od druga dva participanta u konfliktu i međunarodne zajednice kao prikrivena prevara (tacit deception), ova

alternativa može se tretirati kao najpoželjnija opcija hrvatske strane u konfliktu u tom momentu.

S ovom prikrivenom prevarom hrvatska strana u sukobu čini mogućom drugu, otvorenu prevaru (revealed deception), koju čini srpska strana na dejtonskoj mirovnoj konferenciji, što je učinilo Dejtonski mirovni sporazum mogućim. S ove dvije prevare hrvatske i srpske koalicije u sukobu Dejtonski sporazum mogao bi predstavljati platformu za međunarodnopravnu legalizaciju dezintegracije Bosne i Hercegovine, koja bi mogla uslijediti u kasnijoj, poslijeratnoj fazi konflikta.

U skladu s objavljenim preferencijalnim poretkom, sljedeća najpoželjnija opcija za hrvatsku stranu u sukobu bila je reintegracija Bosne i Hercegovine kao građanskog društva (q3), koju je preferirala bosanska vlada. Prihvatljivost ove strategije za hrvatsku stranu u bosanskom sukobu bila je određena prije svega odnosom interesa participanata u konfliktu. Interes Hrvatske bio je prije svega eliminacija kvalifikacije njene politike prema Bosni i Hercegovini kao politike agresije, što joj je predstavljalo veliku smetnju u približavanju Evropi, a time i dobijanju podrške za definitivno rješavanje tzv. srpskog pitanja u Hrvatskoj (vidjeti stav EZ-a prema rješavanju srpskog pitanja u Hrvatskoj, njenu reakciju na Ustav Hrvatske i njegove odredbe u pogledu nacionalnih manjina). Otuda je za hrvatsku stranu ova opcija bila prihvatljivija od opcije nastavljanja ratnog konflikta (q1).

Usto, hrvatska strana je kalkulirala da će srpska strana u sukobu, kojoj strategija reintegracije Bosne i Hercegovine (q3) nikako nije odgovarala, aktivno raditi na stalnom produbljavanju konflikta i potpunoj teritorijalnoj dezintegraciji Bosne i Hercegovine, što bi moglo utjecati na to da međunarodna zajednica definitivno izađe ususret separatističkim zahtjevima bosanskih Srba. To bi dalo legitimnost zahtjevima bosanskih Hrvata za definitivnim izdvajanjem iz Bosne i Hercegovine i pripajanjem Hrvatskoj, kao krajnjem cilju Hrvatske, a sve to bez nekih značajnijih političkih i pravnih posljedica po Hrvatsku (vidjeti kako je hrvatska politika diskretno podupirala agresiju Srbije prema BiH, saradnja Srba i Hrvata na planu dezintegracije BiH).

Tipujući na ovu opciju, Hrvatska je podupirala prividnu integraciju tzv. Herceg-Bosne s dijelom Bosne i Hercegovine pod kontrolom bosanske centralne vlade i aktivno radila na eliminaciji svakog oblika povezivanja i integracije Federacije Bosne i Hercegovine (naziv koji se koristi u Dejtonskom mirovnom sporazumu za dijelove Bosne i Hercegovine koji se nalaze pod kontrolom bosanske vlade i bosanskih Hrvata) s Republikom Srpskom (naziv koji se koristi u Dejtonskom sporazumu za dijelove Bosne i Hercegovine koji se nalaze pod kontrolom srpske strane) u jedinstvenu Bosnu i Hercegovinu, kao što je bilo predloženo u Dejtonskom mirovnom sporazumu (vidjeti koje mjere Hrvatska poduzima u tom cilju, luka Ploče, trgovinski sporazumi, sistem preferencijala i sl.).

Najmanje poželjna alternativa za hrvatsku stranu u konfliktu bila je alternativa nastavljanja sukoba (q1), i to iz više razloga. Prije svega, Hrvatska je u ovoj fazi konflikta bila pod snažnim vojnim pritiskom Srbije, što joj je oduzimalo najveći dio vojne i političke moći da se posveti tzv. hrvatskom pitanju u Bosni i Hercegovini, u smislu definitivnog teritorijalnog komadanja Bosne i Hercegovine (vidjeti programe političkih stranaka o ovom pitanju). Istovremeni sukob sa Srbima i Bošnjacima nosio je preveliku opasnost od gubljenja već osvojenih teritorijalnih pozicija (vidjeti položaj HVO-a i njegovu saradnju sa Srbima u BiH). Drugo, plediranje na teritorijalnoj dezintegraciji Bosne i Hercegovine, koja je već tada bila priznata kao suverena država, otvorilo bi pitanje pravne i političke legalizacije zahtjeva Srba u Hrvatskoj za otcjepljenjem tzv. SAO Krajine iz Hrvatske i njeno pripajanje Srbiji. I treće, insistiranjem na cijepanju teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine Hrvatska je mogla vrlo lako dovesti u kompromitirajući položaj politiku zapadnih zemalja, prije svega Njemačke i Austrije, koje su podržale njenu secesiju i priznanje njene suverenosti i nezavisnosti, što je moglo rezultirati gubljenjem podrške od ovih zemalja i uvođenjem međunarodnih sankcija te njenim guranjem u izolaciju. Iz tih razloga hrvatska strana nastoji izbjeći opciju produženja rata i predstaviti se u svjetlu mirotvornog faktora na Balkanu (vidjeti mirotvorne inicijative Hrvatske i posljedice, priznanje BiH, uspostavljanje diplomatskih odnosa sa YU, pokretanje inicijativa u vezi s normalizacijom odnosa s BiH).

Za vladu BiH najpoželjnija je bila opcija reintegracije Bosne i Hercegovine na principima poštovanja općih prava i sloboda čovjeka i jednakog položaja svih etničkih i vjerskih zajednica (q3). Ova strategija je najviše odgovarala vladi BiH kako zbog historijskih činjenica i etničke strukture stanovništva tako i zbog političkih razloga.

Sljedeća poželjna opcija za vladu BiH bila je opcija nastavljanja borbe u cilju sprječavanja etničke podjele i nasilnog pomjeranja stanovništva i zaštite teritorijalnog integriteta države Bosne i Hercegovine (q1). U ovoj opciji vlada BiH računala je na vlastiti ojačani vojni potencijal (vidjeti odnos vojnih snaga u vrijeme održavanja Dejtonskog sporazuma), podršku međunarodne zajednice (vidjeti odluke UN-a, EZ-a i pojedinih zemalja kojima je pružena podrška opstanku BiH) i međunarodnopravnu legitimnost njenog zahtjeva za očuvanjem teritorijalnog integriteta države i sprječavanjem masovne egzekucije i segregacije stanovništva.

Najmanje poželjna alternativa za vladu BiH bila je opcija trajne unutarnje etničke podjele Bosne i Hercegovine (q2). Kako ova opcija nije isključivala mogućnost realizacije koncepcije stvaranja tzv. Velike Hrvatske i Velike Srbije, kao krajnjeg cilja Hrvata i Srba, što je u krajnjoj instanci vodilo ka teritorijalnoj dezintegraciji Bosne i Hercegovine, ova opcija pojavljuje se kao krajnje neprihvatljiva za vladu Bosne i Hercegovine.

Bošnjački narod je najbrojniji i najdisperzivniji narod u Bosni i Hercegovini, koji je istovremeno najviše koncentriran i u najvećem broju živi u urbanim područjima. U uvjetima kada su urbani centri okruženi ruralnim regijama, u kojima je srpsko ili hrvatsko stanovništvo bilo manje ili više dominantno, za bosansku vladu politički je neprihvatljiva svaka opcija koja uključuje etničko razgraničenje i formiranje čistih etničkih regija, što je podrazumijevalo i nasilno pomjeranje stanovništva i automatsko sužavanje geografskih okvira egzistencije bošnjačkog naroda (procent teritorijalnog sužavanja prostora za život Bošnjaka). Etničkom podjelom duž novih linija razgraničenja, koje su bile određene upotrebom sile i najmonstruoznijim zločinima protiv civilnog stanovništva, bošnjački narod bio bi doveden u kulturnu i ekonomsku izolaciju i ne bi imao elementarnih preduvjeta za biološku egzistenciju.

Imajući u vidu ovakav odnos interesa participanata u konfliktu, kao i pravila racionalnog donošenja odluka koje diktiraju nužnost maksimiranja interesa svakog participanta i saglašavanja najmanje dvije strane u sukobu o istom pitanju, ponašanja participanata u bosanskoj krizi moguće je analizirati u matematičko-logičkom modelu teorije igara.

Kako je srpska strana u bosanskom konfliktu posjedovala vojnu prednost, koju je naslijedila od JNA, u odnosu na druge dvije strane u konfliktu, bolju stratešku poziciju i prednost stečenog stanja, bilo je za očekivati da će ova strana uvijek optirati za nastavak vojne konfrontacije s ciljem potpune teritorijalne dezintegracije BiH, u slučaju izostanka dogovora druga dva participanta u pogledu modela rješavanja bosanske krize.

S druge strane, kako hrvatska strana nije posjedovala samostalnu adekvatnu vojnu moć za definitivnu eliminaciju Bosne i Hercegovine kao suverene države i uključivanjem tzv. Herceg-Bosne u njen teritorijalni korpus, bilo je za očekivati da će hrvatska strana inklinirati prekidu rata sa zatečenim stanjem, sa izvršenom unutarnjom etničkom podjelom, što joj je donosilo stanovitu teritorijalnu i političku prednost u odnosu na bošnjačku stranu u konfliktu. Kako je hrvatska strana ovu opciju rješavanja bosanske krize mogla ostvariti samo u koaliciji sa srpskom stranom, budući da je etnička podjela BiH (q2) bila najmanje prihvatljiva opcija za vladu BiH, bilo je logično očekivati uspostavljanje interesne koalicije između ova dva participanta u konfliktu (q2,q2).

U ovakvoj visokorizičnoj situaciji po teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine, vlada BiH nalazila se u izuzetno delikatnoj situaciji. Bez odgovarajuće vojne moći i političkog utjecaja u međunarodnoj zajednici, najpoželjnija opcija bosanske vlade (q3) bila je daleko od mogućnosti njene realizacije.

Ako najpoželjnije opcije participanata u konfliktu označimo numeričkom vrijednošću (3), sljedeću poželjnu alternativu numeričkom vrijednošću (2) i najmanje poželjnu opciju numeričkom vrijednošću (1), tada rezultat selektiranih opcija možemo izraziti u numeričkoj vrijednosti.

Mogućnost numeričkog izražavanja vrijednosti selektiranih opcija u konfliktu otvara mogućnost kvantitativnog mjerenja među-

sobnog odnosa participanata u konfliktu i kompjuterskog simuliranja njihovog odnosa, što otvara široke mogućnosti za predviđanja daljnjih ponašanja strana u konfliktu.

4. Zatvoreni krug izlaska iz krize

4. Nestabilnost koalicija u bosanskom konfliktu

U ovom modelu donošenja odluka sve tri strane u sukobu imaju na raspolaganju po tri strategije, koje su označene sa q1, q2, i q3. Tamo gdje nije bila postignuta saglasnost između dva participanta u pogledu izbora zajedničke opcije ostvarena je dominacija najpoželjnije opcije trećeg participanta.

Hrvati Vlada BiH	q1	q2	q3
q1	q1	q1	q1
q2	q1	q2	q1
q3	q1	*q1	q3

U odnosima između vlade BiH i hrvatske strane kao participanata u konfliktu, ako vlada BiH forsira svoju najpoželjniju opciju (q3), a hrvatska strana nastoji realizirati svoju najpoželjniju alternativu (q2), bit će ostvarena dominacija najpoželjnije opcije za srpsku stranu (q1). Rezultat ove igre bit će dominacija strategije nastavljanja konflikta (A_{q1}).

Budući da je opcija nastavljanja konflikta (q1), s jačanjem pozicije srpske strane ili vlade BiH, bila najmanje poželjna strategija za hrvatsku stranu, a opcija unutarnje etničke podjele (q2) najmanje poželjna opcije za vladu BiH, kooperacija između hrvatske strane i vlade BiH pokazuje se kao moguća jedino kroz uzajamno preferiranje alternative (q3), što je i bilo ostvareno u prvoj fazi ratnog konflikta u Bosni i Hercegovini (vidjeti odluke vlade BiH i Hrvata o saradnji u prvoj fazi konflikta).

Kako je prihvaćanje strategije reintegracije Bosne i Hercegovine kao građanske države za hrvatsku stranu značilo slabljenje strategije jačanja srpske pozicije u Bosni i Hercegovini i djelomično poboljšanje vlastite pozicije prema vladi BiH, ali istovremeno i eliminaciju mogućnosti realizacije koncepcije tzv. Velike Hrvatske,

kao najpoželjnije opcije za hrvatsku stranu u njenom realnom (prikrivenom) preferencijalnom poretku interesa (vidjeti nacionalni program Hrvata i političku strategiju HDZ-a prema Bosni), opcija (q3) pokazuje se kao dominantna u odnosu na alternativu (q2) za hrvatsku stranu.

Međutim, kako je strategija teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine bila najmanje poželjna opcija za srpsku stranu u konfliktu, srpska strana je, u slučaju koalicije vlade BiH i hrvatske strane (q3-q3), morala optirati za alternativu (q2) i u kooperaciji s hrvatskom stranom ostvariti dominaciju strategije etničke podjele Bosne i Hercegovine (C_{q2}), što je za hrvatsku stranu bilo mnogo povoljnije od strategije teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine (B_{q3}).

U ovakvoj situaciji vlada BiH bila bi prisiljena optirati za alternativu (q1), kao njenu sljedeću poželjnu alternativu, i time, u koaliciji sa srpskom stranom (q1-q1), preferirati strategiju konflikta (A_{q1}), što je za srpsku stranu najpoželjnija a za vladu BiH sljedeća najpoželjnija strategija.

U ovakvoj situaciji hrvatska strana mora ponovo optirati za alternativu (q3) i pokušati u kolaboraciji s vladom BiH osigurati dominaciju strategije teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine, što je za vladu BiH najpoželjnija a za hrvatsku stranu sljedeća najpoželjnija strategija.

Kako selektiranje najpoželjnijih opcija od vlade BiH i hrvatske strane u njihovom međusobnom odnosu rezultira dominacijom strategije konflikta ($*q1$), numerička vrijednost ove strategije, koju označavamo sa (A_{q1}), može se izraziti kroz numerički izraz:

$$A_{(q1)} = (3-1-2)$$

U ovom poretku numerička vrijednost strategije konflikta za srpsku stranu je (3), za hrvatsku stranu je (1) i za vladu BiH je (2).

U odnosima između srpske i hrvatske strane pravila donošenja odluka participanata ostaju ista. U situaciji kada se ovi participanti ne mogu dogovoriti o realizaciji zajedničke strategije dominira najpoželjnija opcija trećeg participanta.

Ako u ovom odnosu srpska strana slijedi svoju najpoželjniju opciju (q1) a hrvatska strana preferira svoju najpoželjniju alternativu (q2), rezultat ovakvog odnosa je dominacija strategije reintegracije Bosne i Hercegovine ($*q3$), što najviše odgovara vladi BiH.

Da bi u ovakvoj situaciji izbjegla dominaciju strategije teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine (B_{q3}), koja je najmanje poželjna za nju, srpska strana u odnosu na hrvatsku stranu prisiljena je optirati za alternativu etničke podjele Bosne i Hercegovine ($q2$) i time preferirati dominaciju strategije etničke podjele Bosne i Hercegovine (C_{q2}), koja je povoljnija za nju od strategije teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine (B_{q3}). Međutim, kako je strategija (C_{q2}) apsolutno neprihvatljiva za vladu BiH, u ovom slučaju otvara se nova strategijska situacija. Sada je vlada BiH prisiljena optirati za alternativu ($q1$) i time u saradnji sa srpskom stranom osigurati dominaciju strategije daljnjeg konflikta (A^{q1}), što je za nju u svakom slučaju povoljnije od strategije etničke podjele Bosne i Hercegovine (C_{q2}). Kako je alternativa ($q1$) najpoželjnija alternativa za srpsku stranu i sljedeća najpoželjnija opcija za vladu BiH, realizacija strategije konflikta je sasvim moguća. U ovakvoj situaciji najracionalnija opcija za hrvatsku stranu je ($q3$), čime se otvara mogućnost stvaranja koalicije između vlade BiH i hrvatske strane ($q3$ - $q3$) i dominacija strategije teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine (B_{q3}).

Hrvati Srbi	q1	q2	q3
q1	q1	*q3	q3
q2	q3	q2	q3
q3	q3	q3	q3

Kako je selektiranje najpovoljnijih opcija srpske i hrvatske strane u njihovom međusobnom odnosu rezultiralo dominacijom strategije teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine ($*q3$), numerička vrijednost ove strategije, koju označavamo sa (B), može se izraziti kroz numerički izraz:

$$B_{(q3)} = (1-2-3)$$

U ovom poretku numerička vrijednost strategije teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine za srpsku stranu je (1), za hrvatsku stranu (2) i za vladu BiH (3).

Zbog visokog stupnja neprihvatljivosti strategije reintegracije Bosne i Hercegovine ($q3$) za srpsku stranu i nemogućnosti reali-

zacije najpoželjnije opcije za srpsku stranu (q1) u koaliciji s hrvatskom stranom, srpska strana je nužno morala razmotriti i sve mogućnosti uspostavljanja koalicije s vladom BiH.

Kakve su mogućnosti bile za uspostavljanje koalicije između vlade BiH i srpske strane i kakve je utjecaje ta koalicija mogla imati na promjenu položaja i izbor strategija ova dva participanta?

I u odnosu između ova dva participanta pravila ostaju ista. Ako oba participanta preferiraju vlastite najpoželjnije opcije, srpska strana (q1) a vlada BH (q3), rezultat igre je etnička podjela Bosne i Hercegovine (*q2), što je najpoželjnija alternativa hrvatske strane, ali istovremeno i najmanje poželjna opcija za vladu BiH.

Srbi Vlada BiH	q1	q2	q3
Q1	q1	q2	q2
q2	q2	q2	q2
q3	*q2	q2	q3

Kako je opcija (q2) najmanje poželjna opcija za vladu BiH, a alternativa (q3) najmanje poželjna opcija za srpsku stranu u sukobu, nije moguća bilo kakva koalicija između ova dva participanta kroz selektiranje jedne ili druge alternative u njihovom međusobnom komuniciranju. Ako ove dvije opcije isključimo iz analize, vidjet ćemo da jedina mogućnost saglašavanja srpske strane i centralne vlade BiH ostaje jedino u pogledu nastavljanja sukoba (q1). Međutim, kako je nastavljanje sukoba značilo eliminaciju jednog ili drugog participanta u konfliktu, što je podrazumijevalo ostvarivanje dominacije jednog ili drugog participanta, to apsolutno nije odgovaralo hrvatskoj strani.

U slučaju optiranja srpske strane i vlade BiH za strategiju konflikta (q1), hrvatska strana bi kao racionalan participant optirala za koaliciju s vladom BiH birajući opciju (q3), što bi vodilo dominaciji strategije reintegracije Bosne i Hercegovine, a što je, imajući u vidu situaciju u Hrvatskoj u datom momentu, bilo povoljnije za nju od strategije nastavljanja konflikta između Srba i vlade BiH, i što je najpoželjnije za vladu BiH.

Međutim, koalicija hrvatske strane s vladom BiH, koja bi rezultirala dominacijom strategije teritorijalne reintegracije Bosne

i Hercegovine, bila je apsolutno neprihvatljiva za srpsku stranu u konfliktu, što je ovu sililo da potraži koaliciju s hrvatskom stranom, a što je bilo moguće samo zajedničkim prihvatanjem opcije etničke podjele Bosne i Hercegovine. Preferiranje strategije etničke podjele Bosne i Hercegovine kroz koaliciju srpske i hrvatske strane (q2-q2) prisiljava vladu BiH da optira za alternativu (q1), što u koaliciji sa srpskom stranom ponovo uspostavlja dominaciju strategije konflikta (A_{q1}).

Selektiranjem najpovoljnijih opcija srpske strane (q1) i vlade BiH (q3) bila bi ostvarena dominacija strategije teritorijalne etničke podjele Bosne i Hercegovine (*q2), kao najpoželjnije opcije hrvatske strane. Numerička vrijednost ove strategije, koju označavamo sa (C), može se izraziti kroz numerički izraz:

$$C_{(q2)} = (2-3-1)$$

U ovom poretku numerička vrijednost strategije etničke podjele Bosne i Hercegovine za srpsku stranu je (2), za hrvatsku stranu (3) a za vladu BiH (1).

U ovakvoj konstelaciji odnosa interesa participanata u bosanskom konfliktu lako je vidjeti da je svaka moguća strategija dominirana nekom drugom mogućom strategijom, s respektom ka trećoj strategiji, što je praktički značilo nepostojanje stabilnog rješenja ovog konflikta.

(a. Strategija konflikta ($A_{q1} = 3,1,2$) dominira strategijom etničke podjele Bosne i Hercegovine ($C_{q2} = 2,3,1$), s respektom ka strategiji teritorijalne reintegracije BiH ($B_{q3} = 1,2,3$)

(b. Strategija etničke podjele Bosne i Hercegovine ($C_{q2} = 2,3,1$) dominira strategijom teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine ($B_{q3} = 1,2,3$), s respektom ka strategiji konflikta ($A_{q1} = 3,2,1$)

(c. Strategija teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine ($B_{q3} = 1,2,3$) dominira strategijom konflikta ($A_{q1} = 3,1,2$), s respektom ka strategiji teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine ($B_{q3} = 1,2,3$)

Iz ovog numeričkog poretka može se lako vidjeti visok stupanj nemogućnosti kooperacije između strana u konfliktu. Nemogućnost stabilnog interesnog kolaboriranja između participanta u konfliktu učinit će ovaj konflikt konfliktom bez rješenja, što se može izraziti kroz sljedeći numerički niz.

Očigledno da u ovom konfliktu nije postojala mogućnost uspostavljanja stabilne koalicije koja bi omogućila dominaciju jedne strategije nad druge dvije strategije.

$$A_{(q1)} (3,1,2) > B_{(q2)} (2,3,1) > C_{(q3)} (1,2,3) > A_{(q1)} (3,1,2)$$

Imajući u vidu izloženo, možemo lako primijetiti da hrvatska strana nije imala bezuvjetno dominantnu opciju. Njena najpoželjnija opcija (q2) dominirala je opcijom (q1), ali ne i opcijom (q3). Ako hrvatska strana optira za alternativu (q2) u koaliciji s vladom BiH i srpskom stranom, može doseći samo strategiju teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine ako preferira alternativu (q3) ili strategiju nastavljanja konflikta, ako preferira (q2). Kako je strategija (Aq1) apsolutno neprihvatljiva, i ova koalicija ostala je veoma nestabilna sve do promjene preferencijalnog poretka od strane Srba na dejtonskoj mirovnoj konferenciji.

Iz prethodne analize mogli smo vidjeti da odnos između hrvatske strane i vlade BiH, ako obje strane preferiraju svoje najpoželjnije opcije, proizvodi najpovoljniji rezultat za srpsku stranu (q1). Kako je opcija (q1) najnepoželjnija opcija za hrvatsku stranu, hrvatska strana je prinuđena optirati za koaliciju sa srpskom stranom, s kojom može, ako obje preferiraju svoje najpoželjnije opcije, ostvariti sljedeću najpoželjniju opciju za sebe (q3), što je za nju bolje od alternative (q1). Međutim, kako je opcija (q3) najnepoželjnija opcija za srpsku stranu, srpska strana mora pokušati koaliciju s vladom BiH. Kako u koaliciji s hrvatskom stranom vlada BiH može realizirati samo opciju nastavljanja rata (q1), kao njenu sljedeću najpoželjniju opciju, dok u koaliciji s hrvatskom stranom može ostvariti i svoju najpoželjniju alternativu (q3), vlada BiH nema strateškog interesa za uspostavljanje koalicije sa srpskom stranom u ovakvoj konstelaciji međusobnih interesa. U ovakvoj situaciji srpska strana mora izvršiti promjenu vlastitog preferencijalnog poretka ako želi promijeniti strateški nepovoljnu situaciju za sebe.

4. Srpska otvorena prevara

4. Legalizacija etničkog čišćenja

U novoj konstelaciji strateških preferencija particijanata u bosanskom konfliktu uspostavljena je nova unutarnja logička struktura između interesa particijanata u konfliktu na temelju kojih se moglo sada s visokim stupnjem vjerovatnoće predvidjeti ponašanje strana u konfliktu.

Na dejtonskoj mirovnoj konferenciji srpska strana u konfliktu objavljuje promjenu svog preferencijalnog poretka u kojem je alternativa (q2) sada njena najpoželjnija opcija, (q1) sljedeća najpoželjnija opcija, dok (q3) i dalje ostaje njena najmanje poželjna alternativa. Mada je srpska strana nastavila djelovati u saglasnosti sa svojim prethodnim preferencijalnim poretkom, nastojeći eliminirati mogućnost egzistencije Bosne i Hercegovine kao jedinstvene suverene države (revealed deception), hrvatska strana u konfliktu, kao i međunarodna zajednica, priznaje fiktivni preferencijalni poredak srpske strane, čime se otvara mogućnost za rješavanje ovog konflikta na principu etničke podjele Bosne i Hercegovine.

Međutim, strategija reintegracije Bosne i Hercegovine na principima građanske države nije odgovarala u istoj mjeri hrvatskoj strani, kao ni srpskoj, budući da ovakav tip reintegracije Bosne i Hercegovine definitivno eliminira svaku mogućnost realizacije plana stvaranja tzv. Velike Hrvatske i tzv. Velike Srbije. Optiranje hrvatske strane za alternativu (q3) samo je posljedica skrivene prevare (tacit deception) hrvatske strane u ovom konfliktu, koja je korištena da bi se istovremeno omogućila legalizaciju etničke podjele Bosne i Hercegovine i spriječila legalizaciju etničke podjele Hrvatske, te da bi se izbjegle potencijalne sankcije međunarodne zajednice u slučaju otvorene teritorijalne pretenzije prema Bosni i Hercegovini. U tom cilju hrvatska strana u samom početku bosanskog konflikta objavila je defektni preferencijalni poredak svojih interesa: (q2, q3, q1) (vidjeti kontradiktorna saopćenja Hrvatske u pogledu odnosa prema teritorijalnoj cjelovitosti Bosne i njene odluke koje su povezane s nagodbom sa Srbima oko podjele Bosne).

Zahvaljujući ovoj “skrivenoj prevari”, hrvatska strana će na mirovnoj konferenciji u Daytonu taktički prisiliti srpsku stranu u

konfliktu da uđe u koaliciju s njom i na taj način legalizirati unutarnju etničku podjelu ove države, što bi u kasnijoj fazi mogao biti pravni osnov za legalizaciju teritorijalne dezintegracije Bosne i Hercegovine.

Optiranjem za alternativu (q3) hrvatska strana suočila je srpsku stranu s veoma nepovoljnim rezultatima koji su proistjecali iz nove strukture igre. Prihvatanjem opcije teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine (q3) od hrvatske strane, srpska strana je bila suočena sa izglednim mogućnostima poništavanja rezultata etničkog čišćenja, kao i sa gubljenjem političkog značaja Srba u Bosni i Hercegovini. Usto, i politička sudbina tzv. SAO Krajine u Hrvatskoj bila je dovedena u pitanje. Dalje nastavljanje oružanog konflikta suočavalo je srpsku stranu s koalicijom vlade BiH i hrvatske strane kao i s opasnošću od direktne vojne intervencije međunarodne zajednice.

U takvoj situaciji srpska strana u bosanskom konfliktu prisiljena je promijeniti preferencijalni poredak svojih interesa u bosanskom konfliktu i objaviti lažni preferencijalni poredak (revealed deception), u kojem se etnička podjela Bosne i Hercegovine pojavljuje kao njena najpoželjnija alternativa: (q2, q1, q3).

Objavljivanjem novog srpskog preferencijalnog poretka promijenjena je i interesna struktura participanata u međusobnim odnosima u konfliktu. Sada, u novoj strukturi preferencijalnog poretka, nakon objavljivanja srpske “otvorene prevare”,

Hrvati Vlada BiH	q1	q2	q3
Q1	q1	q2	q2
Q2	q2	q2	q3
Q3	q2	*q2	q3

ako vlada BiH slijedi svoju najpoželjniju opciju (q3), a hrvatska strana također nastoji realizirati svoju najpoželjniju alternativu (q2), i srpska strana nastoji realizirati svoju (lažnu) najpoželjniju opciju (q2), rezultat će biti dominacija najpoželjnije opcije za hrvatsku i srpsku stranu u konfliktu (q2), što rezultira strategijom etničke podjele Bosne i Hercegovine (C_{q2}) kao bezuvjetno dominantnom strategijom.

Unutarnja logička struktura igre bila je sada promijenjena. Preferencijalni poredak participanata u konfliktu sada je izgledao ovako:

- (a. Preferencijalni poredak srpske strane: (q2, q1, q3);
- (b. Preferencijalni poredak hrvatske strane: (q2, q3, q1)
- (c. Preferencijalni poredak vlade BiH: (q3, q1, q2)

S promjenom preferencijalnog poretka promijenjena je i numerička vrijednost strategija, koja sada izgleda ovako:

$$A_{(q1)} (2,1,2) < B_{(q2)} (3,3,1) > C_{(q3)} (1,2,3)$$

Numerička vrijednost strategija u novom preferencijalnom poretku pokazuje apsolutnu dominaciju strategije etničke podjele Bosne i Hercegovine ($B_{(q2)}$). Iz ovog numeričkog niza lako je vidjeti da strategija etničke podjele Bosne i Hercegovine $B_{(q2)}$ apsolutno dominira nad strategijom konflikta i strategijom teritorijalne reintegracije Bosne i Hercegovine.

Kako ova strategija ne može biti dominirana ma kojom drugom strategijom koja bi proistjecala iz neke moguće koalicije između srpske strane i vlade BiH, ili između vlade BiH i hrvatske strane, ova strategija se pojavljuje kao dominantna strategija za rješavanje bosanskog konflikta, koja je (fiktivno) najpoželjnija za dvije strane u sukobu, i kao takva mora biti prihvaćena od trećeg participanta, bez obzira na to što je to za njega najmanje poželjno rješenje konflikta.

Bez obzira na to što je srpska strana nastavila djelovati kompatibilno sa svojim stvarnim preferencijalnim poretkom (q1, q2, q3), hrvatska strana je prihvatila novi preferencijalni poredak srpske strane kao realan, što joj je omogućavalo da napusti opciju (q3) i da se ponovo vrati svojoj najpoželjnijoj opciji (q2). Kada su se i hrvatska i srpska strana našle u svojim fiktivnim preferencijalnim porecima, koje je međunarodna zajednica legalizirala kao realne preferencijalne poretke, i jedna i druga strana mogle su dalje raditi na legalizaciji teritorijalne dezintegracije Bosne i Hercegovine, u skladu sa svojim strateškim interesima, što se pojavljuje kao njihov glavni strateški cilj u drugoj fazi balkanske krize.¹⁶

¹⁶ “Despite considerable progress since the signing of the Dayton Peace Agreement (DPA) in November 1995 in consolidating the peace and rebuilding normal life in Bosnia and Herzegovina (Bosnia), international efforts do not appear to be achieving the goal of establishing Bosnia as a stable, functioning

5. Završna razmatranja

5. Isti ciljevi nove strategije

Rat je završen kako je završen. Teško bi bilo u novom balkanskom okruženju zamisliti vođenje novih ratnih operacija od strana u prethodnom konfliktu. Novi ratni scenarij u Bosni i na Balkanu teško je zamisliv, mada nije isključen ratni sukob užih, lokalnih razmjera, prije svega iz nekoliko bitnih razloga: Prvo, na Balkanu su stacionirane međunarodne vojne trupe koje stubokom mijenjaju regionalni sigurnosni kompleks Balkana. Priznavanjem nezavisnosti

state, able at some point to run its own affairs without the need for continued international help. Peace, in the narrow sense of an absence of war, has been maintained; progress has been made in establishing freedom of movement throughout the country; joint institutions, including the state presidency, parliamentary assemblies and ministries, as well as a joint command for the armed forces of the Federation of Bosnia and Herzegovina (Federation), have been established. However, the return of refugees and displaced persons (DPs), one of the key planks of the DPA, has been disappointingly slow, despite considerable international attention to this issue and the application of considerable resources. While joint institutions have been set up, at the state level they barely function, if at all, with the international high representative having to intervene and impose decisions in a number of key areas. Institutions in the Federation frequently do not function properly. Bosniac and Croat parallel institutions continue, de facto, to operate, while in cases where joint institutions have begun to function, Bosniac and Croat officials often behave more as representatives of their ethnic groups and political parties than as professional public servants. And while a joint command for the Federation Army notionally exists, in practice separate Bosniac and Croat military formations remain, so that Bosnia still effectively has three military forces representing the three recent wartime protagonists. In general, mutually-suspicious ethnic parties representing the three principal ethnic groups are dominant. They hold very different perspectives about how the country should look. If they do co-operate at all in implementing the DPA it is usually only grudgingly and under intense international pressure. The political system, which requires consensus among ethnic representatives, does not function effectively. In a system infused with corruption and cronyism, the one major respect in which many in power share a united purpose across the ethnic divide is in their determination to take advantage of the numerous opportunities for personal enrichment. In this situation economic reforms, such as privatisation, which numerous western advisers and consultants have tried to steer towards a western-style market orientation, are more likely further to entrench cronyism.”

Kosova i stavljanjem ove “kvazidržave” direktno pod jurisdikciju EU eliminiran je još jedan značajan potencijalni uzrok eventualnog oružanog sukoba koji se ne bi mogao kontrolirati.

Odnosi između Srbije i Hrvatske znatno su promijenjeni. Zajednička težnja ovih država ka ulasku u zajednicu evropskih naroda čini ih sve manje ratobornim, u klasičnom smislu riječi. Promijenjena je i unutarnja politička struktura u Hrvatskoj i Srbiji, kao i u Bosni i Hercegovini. Mada još uvijek postoji politička tenzija visokog intenziteta u Srbiji, teško je zamisliti da bi ratna opcija prevladala čak i kada bi radikalna opozicija imala parlamentarnu većinu u srpskom parlamentu.

Teško bi bilo zamisliti ponavljanje srpske ili hrvatske vojne avanture u Bosni i Hercegovini, koja bi bila suočena s moćnim pritiskom globalnog javnog mnijenja, ali i naraslog unutarnjeg demokratskog mnijenja u tim zemljama. Pod istim pritiskom našla bi se i EU, koja je direktno preuzela odgovornost za mir i stabilnost u ovoj neuralgičnoj regiji Evrope. Novi oružani sukob na Balkanu značio bi nesposobnost EU da se efektno suočava s političkim krizama u vlastitom okruženju, što bi je učinilo manje politički kohezivnom i manje atraktivnom za investicije stranog krupnog kapitala. Otuda najveći garant za mir na Balkanu dolazi zapravo iz direktnih interesa EU.

U novom okruženju vladajuće elite u Srbiji i Hrvatskoj odustaju od geopolitičke strategije podjele Bosni i Hercegovine i sve se više okreću strategiji institucionalnog slabljenja i razaranja bosansko-hercegovačke zajednice, koristeći se pritom odsustvom jasne strategije razvoja Bosne i Hercegovine kao državne zajednice.

Odsustvo koherentne bosanskohercegovačke nacionalne elite (koja je prvenstveno formirana od ratnoprofiterskih i ruralno-socijalnih grupa i njena striktna podijeljenost duž nacionalno-vjerskih linija) imalo je za posljedicu odsustvo svake socijalno-ekonomske strategije razvoja bosanskohercegovačke zajednice, što je vodilo dramatičnom limitiranju investicionih ulaganja u privatni sektor te reduciranju utjecaja širih socijalnih grupa, prvenstveno ruralnih i siromašnih slojeva stanovništva, na politiku javne potrošnje. U ovakvim okolnostima javna potrošnja države sve se više kreira prema potrebama privilegiranih socijalnih grupa, drastično zanemarujući

potrebe najsiromašnijeg, marginaliziranog sloja stanovništva, što državne institucije paralizira u kreiranju efektnog odgovora na ekonomsku i socijalnu krizu u kojoj se bosanskohercegovačka zajednica dugo vremena nalazi. U ovakvom okruženju većina građana s pravom vidi da su državne institucije prvenstveno zainteresirane za rješavanje vlastitih problema, a ne problema zajednice, a to još više podstiče njihov parazitski odnos prema interesima građanstva. Odsustvo svake odgovornosti javnih institucija vodi u sve izraženiju nelojalnost građana prema državnim institucijama, što ekonomsku i socijalnu krizu bosanskog društva sve više gura ka hroničnoj institucionalnoj krizi, a što neminovno vodi u duboku političku krizu.

U ovakvim okolnostima ponovo se na bosanskoj političkoj pozornici pojavljuju nove/stare strategije/koncepcije razaranja Bosne i Hercegovine: etnička podjela Bosne i Hercegovine, koja direktno vodi eliminaciji Bosne i Hercegovine kao suverene države, i građansko-politička unifikacija Bosne i Hercegovine, koja također vodi političkoj distorziji ove inače ekonomski-funkcionalno jedinstvene državne zajednice.

Koje će silnice u ovoj kompleksnoj bosanskohercegovačkoj krizi prevladati zavisi prije svega od strategije razvoja Bosne i Hercegovine, koja mora biti inicirana od EU i međunarodne zajednice, ali kreirana prije svega od bosanskohercegovačke akademske zajednice i prihvaćena od nacionalno/političkih elita bosanskohercegovačkih kulturno-etničkih zajednica. Kako je teško očekivati da će novoformirane nacionalne elite naći zajednički interes u kreiranju jedinstvene funkcionalne strategije razvoja Bosne i Hercegovine, zbog čuvanja vlastitih povlaštenih pozicija, međunarodna zajednica bi morala promijeniti strategiju vlastitog djelovanja u Bosni i Hercegovini. Nova strategija međunarodne zajednice trebala bi više biti orijentirana na intenziviranje direktnih odnosa međunarodne zajednice s lokalnim zajednicama, prvenstveno u polju stranih investicija, što bi nacionalne vlade i nacionalne elite prisililo da više surađuju s lokalnim zajednicama, čiji su interesi međusobno kompatibilniji od interesa lokalnih-nacionalnih vlada. Razvoj koji bi međunarodna zajednica podstakla u lokalnim zajednicama imao bi za posljedicu izrastanje lokalnih poslovnih i birokratskih elita koje bi nalazile više interesa surađivati sa svojim partnerima iz

drugih lokalnih nacionalnih zajednica. Ovim bi se oslabila pozicija i značaj nacionalnih političkih elita i nacionalnih vlada, što bi sve više intenziviralo njihov interes da međusobno surađuju.

Izvori

1. Robert J. Donia and John V.A. Fine (1994), Columbia University Press, New York
2. James Gow (1995), "Triumph of the Lack of Will: International Diplomacy and the Yugoslav war of Dissolution", Hurst, London.
3. Misha Glenny (1992), *The Fall of Yugoslavia*, Penguin Books.
4. F. Stephen Larrabee, *Western Strategies Toward the Former Yugoslavia*, RAND, P-7878 Santa Monica, 1994,
5. Noel Malcolm (1994), *Bosnia A Short History*, Papermac.
6. Paul Mojzes (1994), "Yugoslavian Inferno: Ethnoreligious Warfare in the Balkans", The Continuum Publishing Company, New York.
7. Robert D. Kaplan (1993), "Balkan Ghosts: A Journey Through History", St. Martin's Press, New York.
8. Mark Pinson (1994), *The Muslim of Bosnia and Herzegovina*, Harvard University Press,
- Richard H. Ullman (ed., 1996), *The World and Yugoslavia's Wars*, A Council on Foreign Relations Book, New York.
9. Raymond Tanter and John Psarouthakis (1999), "Balancing in the Balkans", St. Martin's Press, New York.
10. Susan L. Woodward (1996), "Balkan Tragedy: Chaos and Dissolution After the Cold War", Washington, DC, The Brookings Institution.
11. P.C. Wood, "France and the Post Cold War Order: The Case of Yugoslavia", *European Security*, 3. 1(1994).
12. Tetsuya Sahara, "The Islamic World and the Bosnian Crisis", *Current History*, November 1994.
13. Luzius Wildhaber, *Territorial Modifications and Breakups in Federal States*, *The Canadian Yearbook of International Law*, Vol. XXXIII, 1995.

14. Mary Ellen O'Connell, "The UN, NATO, and International Law After Kosovo", *Human Rights Quarterly* 22 (2000).

15. Marc Weller, *Current Developments: The International Response to the Dissolution of the Socialist Federal Republic of Yugoslavia*, 86 *Am Int'l L.* 569, 576(1992).